

آینده پژوهی جرم‌یابی

مؤلف

بهمن احسانی

عضو هیأت علمی دانشگاه علوم انتظامی امین

دانشگاه علوم انتظامی امین

۱۳۹۵

دانشگاه علوم انتظامی امین

آینده پژوهی جرم یابی

مؤلف: بهمن احسانی
ناشر علمی: دکتر ابراهیم حاجیان
سر: دانشگاه علوم انتظامی امین
آینده سازی کتاب: فرهنگ شناسی

چاپ اول: ۱۳۹۵
شمارگان: ۵۰۰
قیمت: ۱۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۶۳-۱۴۳-۴
لیتوگرافی، چاپ، صفحه افی: چاپ کهن

نشانی دانشگاه: تهران، ابتدای اتوبان شهید خرازی - خیابان شهید جدی اردبیلی - دانشگاه

علوم انتظامی امین - تلفن: ۴۸۶۱۲۹۳

سرشناسه	: احسانی، بهمن
عنوان و نام پدیدآور	: آینده پژوهی جرم یابی - مؤلف بهمن احسانی.
مشخصات نشر	: تهران: دانشگاه علوم انتظامی امین. ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	: ۲۲۸ ص: مصور، جدول.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۳۶۳-۱۴۳-۴
وضعیت فهرست نویسی	: فیا
یادداشت	: کتابنامه.
موضوع	: جرم یابی -- آینده نگری
موضوع	: Criminal investigation -- Forecasting
موضوع	: جرم یابی
موضوع	: Criminal investigation
موضوع	: آینده پژوهی
موضوع	: Forecasting -- Study and teaching
موضوع	: آینده پژوهی -- ایران
موضوع	: Forecasting -- Study and teaching - Iran
شناسه افزوده	: دانشگاه علوم انتظامی امین
رده بندی کنگره	: HV۸۰۷۳/الف۳۶۳ ۱۳۹۵
رده بندی دیویی	: HV۸۰۷۳/الف۳۶۳ ۱۳۹۵
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۲۶۴۱۴۸

سخن ناشر

کسب علم و دانش و تلاش برای بهره‌گیری از علوم جدید و بومی‌سازی آن برای رفع نیازهای علمی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی به‌منظور اعتلای اقتدار است. از مهم‌ترین توصیه‌های مهم اسلام است. علوم پلیسی که همگام با پیشرفت بشری از علوم محض و تلفیق آن‌ها با یکدیگر، روز به روز نو می‌شود و مرزهایی تازه از دانش می‌سازد. از جمله علمی است که درخت آن در کشورمان در حال رشد و نمو و تثبیت است.

تألیف آثار علمی برجسته و متنوع و اشاعه مفاهیم آن‌ها از جمله رهیافت‌های کارآمد و اثربخش است که می‌تواند سایه‌بان بستری مناسب برای بهره‌گیری از تجربه‌های ارزشمند و دانش برتر نخبگان و کارشناسان علوم پلیسی در کشورمان ساخت. بدیهی است اندیشمندان، پژوهشگران و کارشناسان امور پلیسی داخلی می‌توانند با تلفیق همگن تجربه‌های خود با علوم و تجربه‌های کارشناسان علوم پلیسی دیگر کشورها باعث پیشبرد دانش پلیسی در کشور شوند. امید است با نشر آثار تألیفی از این دست، گامی هرچند کوچک در این مسیر بلند برداریم و نویسندگان، محققان، کارشناسان و استادان را برانگیزانیم تا تجربه‌ها و توان علمی خود را متبلور کنند و اشاعه دهند.

انتشارات دانشگاه علوم انتظامی امین

فهرست مطالب

<u>صفحه</u>	<u>عنوان</u>
۱۵	مقدمه
۱۹	فصل اول: مبانی آینده پژوهی (پیشینه، مفاهیم، ماهیت)
۱۹	مقدمه
۲۱	بخش اول: پیشینه، تعریف و ماهیت آینده پژوهی
۲۱	تاریخچه مطالعات آینده
۲۴	پیشینه آینده پژوهی
۲۴	آینده پژوهی در قرآن و احادیث
۲۷	تعاریف و مفاهیم آینده پژوهی
۲۸	تعریف جامعه شناختی و ندل بل
۲۸	تعریف سهیل غایت الله
۳۰	ادوارد کورنیش
۳۲	آینده پژوهی؛ علم است یا هنر
۳۳	حوزه های آینده پژوهی
۳۴	(۱) پیش بینی
۳۵	(۲) آینده نگری
۳۵	(۳) برنامه ریزی
۳۶	گستره فعالیت های آینده پژوهی
۳۷	منافع اجتماعی
۳۷	روش ها

- ۳۷..... قلمروهای کانونی
- ۳۸..... ظرفیت‌سازی
- ۳۸..... اصول ناظر بر آینده‌پژوهی
- ۴۰..... مزایا و توانمندی‌های حاصل از آینده‌پژوهی
- ۴۰..... اهداف آینده‌پژوهی
- ۴۲..... (۱) بررسی آینده‌های ممکن
- ۴۲..... (۲) بررسی آینده‌های محتمل
- ۴۳..... (۳) بررسی تصاویر آینده
- ۴۳..... (۴) مانی معرفتی آینده‌پژوهی
- ۴۳..... (۵) اصول مبانی اخلاقی آینده‌پژوهی
- ۴۴..... (۶) سیر تکاملی جهت‌دهی به حال
- ۴۵..... (۷) تلفیق دانش و ارزش برای طراحی حرکت‌های اجتماعی
- ۴۵..... (۸) افزایش مشارکت مردم، تصویربرداری و طراحی آینده
- ۴۶..... (۹) ترویج تصویری: اصل امان آینده و حمایت از آن
- ۴۶..... ویژگی‌های بنیادین آینده‌پژوهی
- ۴۶..... (۱) علمی کنش‌گرا یا معطوف بر عمل
- ۴۶..... (۲) علمی اجتماعی و فرا رشته‌ای
- ۴۸..... آینده چگونه شکل می‌گیرد؟
- ۴۸..... (۱) رویدادها
- ۴۹..... (۲) روندها
- ۵۱..... (۳) تصاویر
- ۵۲..... (۴) کنش‌ها یا اقدام‌ها
- ۵۵..... بخش دوم: تکنیک‌های آینده‌پژوهی
- ۵۵..... مقدمه
- ۵۷..... تحلیل روند
- ۵۷..... انواع روندها
- ۵۷..... روندهایی که تداوم حال و گذشته‌اند

روندهای کم‌ویش ادواری	۵۷
روندهای بی‌سابقه	۵۸
روش‌های شناسایی و تأیید روندها	۵۸
پوش رسانه‌ای	۵۸
پانل‌های خبرگان	۵۹
گروه‌های متمرکز	۵۹
تحلیل	۵۹
پوش محیطی	۶۰
تحلیل ارزش و تطبیق	۶۰
برندبایی	۶۱
شیب‌ساری‌ها	۶۱
مروار اسناد	۶۱
دلفی	۶۲
سناریوسازی	۶۲
نایدا: روشی برای طراحی سناریو	۶۳
پیش‌نگری و پیش‌بینی	۶۶
پس‌نگری	۶۶
پیش‌بینی فناوری	۶۷
معیارهای ارزیابی روش‌شناختی تکنیک‌های مطالعات آینده	۶۷
(۱) پیش‌بینی‌ها بایستی بتواند انواع آینده‌ها را معرفی و پیشنهاد نمایند	۶۸
(۲) محصولات تحقیقات پیش‌بینی باید بتوانند اولویت‌های وقوع هر حالت را احراز و معرفی کنند	۶۸
(۳) بیان عوامل و متغیرهای مؤثر	۶۸
(۴) جهت تأثیر متغیرهای پیش‌ران بایستی روشن شوند	۶۸
(۵) بیان مکانیسم علی	۶۹
(۶) معرفی و تشخیص بازیگران یا کنشگران	۶۹
(۷) برخورداری از چارچوب نظری متقن و مقنع و وفاداری به مبانی معرفت‌شناختی	۶۹
(۸) قابلیت اعتباربخشی	۷۰

۷۰	۹) بویایی روش
۷۱	اهداف سیاستی آینده پژوهی
۷۳	بخش سوم: مورد کاوی آینده‌نگاری در شماری از کشورها
۷۳	مقدمه
۷۴	۱) ژاپن
۷۵	۲) فرانسه
۷۶	۳) کره جنوبی
۷۷	۴) مجارستان
۷۷	۵) اتریش
۷۸	۶) سوئد
۸۰	۷) فنلاند
۸۱	بخش چهارم: آینده پژوهی در ایران
۸۱	مقدمه
۸۵	جایگاه ساختاری آینده پژوهی در ایران
۸۵	۱) مرکز مطالعات آینده و آینده پژوهی ملی پارک علم و فناوری دانشگاه تهران
۸۵	۲) گروه آینده‌اندیشی مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور
۸۶	۳) انجمن آینده‌نگری ایران
۸۶	۴) مرکز تحقیقات راهبردی مجمع تشخیص مصلحت نظام
۸۷	۵) مرکز آینده پژوهی مؤسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاعی
۸۸	۶) اندیشکده صنعت و فناوری (آصف)
۸۸	۷) اندیشگاه آتی نگار
۸۹	۸) بنیاد توسعه فردا
۸۹	۹) پژوهشکده مطالعات آینده دانشگاه صنعتی امیرکبیر
۹۰	توسعه زیرساخت‌های فرهنگی آینده پژوهی در ایران
۹۰	۱) فعالیت‌های آموزشی
۹۰	۲) فعالیت‌های جهتی
۹۱	۳) فعالیت‌های انگیزشی

تقویت دانش آینده پژوهی در ایران	۹۱
---------------------------------------	----

فصل دوم: مبانی جرم‌یابی ۹۳

بخش اول: مفهوم شناسی	۹۳
----------------------------	----

مفهوم لغوی جرم‌یابی	۹۳
---------------------------	----

تعاریف جرم‌یابی از دیدگاه‌های مختلف	۹۴
---	----

پیشینه و سیر تحول جرم‌یابی	۹۶
----------------------------------	----

شاخه و ابعاد جرم‌یابی	۹۹
-----------------------------	----

ماهیت و قلمرو جرم‌یابی	۹۹
------------------------------	----

(۱) کارکرد نقش و اهداف جرم‌یابی	۱۰۰
---------------------------------------	-----

(۲) مدیریت منابع انسان	۱۰۲
------------------------------	-----

(۳) تضمین رعایت اصول اخلاقی	۱۰۴
-----------------------------------	-----

(۴) محدوده‌ی فعالیت	۱۰۴
---------------------------	-----

(۵) ارتباط‌های سازمانی	۱۰۶
------------------------------	-----

اهمیت، اصول و اهداف جرم‌یابی	۱۰۷
------------------------------------	-----

(۱) اهمیت	۱۰۷
-----------------	-----

(۲) اصول جرم‌یابی	۱۰۸
-------------------------	-----

(۳) اهداف جرم‌یابی	۱۰۹
--------------------------	-----

بخش دوم: علوم جرم‌یابی (تقسیمات علوم جرم‌یابی) ۱۱۱

پلیس علمی	۱۱۱
-----------------	-----

پزشکی قانونی	۱۱۳
--------------------	-----

علوم مرتبط با پزشکی قانونی	۱۱۴
----------------------------------	-----

(۱) آسیب‌شناسی جنایی	۱۱۴
----------------------------	-----

(۲) انسان‌شناسی جنایی	۱۱۴
-----------------------------	-----

(۳) حشره‌شناسی جنایی	۱۱۵
----------------------------	-----

(۴) روان‌شناسی جنایی	۱۱۵
----------------------------	-----

۵) دندان‌شناسی جنایی	۱۱۶
۶) مهندسی جنایی	۱۱۶
روان‌شناسی قضایی	۱۱۶
بخش سوم: تحلیل جرایم	۱۱۹
مقدمه	۱۱۹
تعاریف تحلیل جرم	۱۱۹
انواع تحلیل جرایم	۱۲۱
الف) تحلیل شبکه‌ای	۱۲۱
ب) تحلیل سلاطانی	۱۲۵
ج) تحلیل بازجویی جنایی	۱۲۵
د) تحلیل روشی اص جرم	۱۲۶
نقشه‌سازی	۱۲۸
داده‌کاوی جرایم	۱۳۱
فصل سوم: آینده پژوهی جرم‌یابی	۱۳۳
مقدمه	۱۳۳
بخش اول: آینده پژوهی در پلیس	۱۳۵
الف) پیشینه شکل‌گیری آینده پژوهی پلیسی در جهان	۱۳۵
ب) مزایای آینده پژوهی پلیس	۱۳۶
ج) محدودیت‌های آینده پژوهی پلیسی	۱۳۷
۱) کم‌توجهی به آینده پژوهی	۱۳۸
۲) کم‌توجهی به مطالعات آینده پژوهی پلیسی	۱۳۸
۳) ماهیت فعالیت‌های پلیسی	۱۳۹
۴) عدم توجه به زمان	۱۴۰
د) مؤلفه‌های نهاده‌سازی آینده پژوهی در پلیس	۱۴۱

۱۴۱.....	۱) توجه جدی به مبانی و مفاهیم آینده‌پژوهی
۱۴۱.....	۲) درک صحیح از کارکرد آینده‌پژوهی
۱۴۳.....	۳) توجه به نوآوری و خلاقیت
۱۴۳.....	۴) انطباق
۱۴۹.....	بخش دوم: آینده‌پژوهی جرم‌یابی
۱۴۹.....	الف) پیشینه فعالیت‌های آینده‌پژوهی جرم‌یابی
۱۵۰.....	۱) آلون تافلر
۱۵۲.....	۲) و. ا. ام تافویا
۱۵۳.....	۳) جین الستر
۱۵۴.....	ب) ویژگی‌های آینده‌پژوهی جرم‌یابی
۱۵۴.....	۱) انعطاف‌پذیری: در برابر بدگاه‌های مختلف
۱۵۵.....	۲) تحلیل خلاق: خلاقیت بخشیدن به تحلیل کارآگاهی
۱۵۵.....	۳) آینده‌پذیری
۱۵۶.....	۴) بردباری و صبر
۱۵۶.....	۵) پویایی
۱۵۶.....	۶) نوآوری و خلاقیت
۱۵۷.....	۷) پیشگام شدن
۱۵۷.....	ج) ضرورت آینده‌پژوهی جرم‌یابی
۱۵۸.....	د) اهداف آینده‌پژوهی جرم‌یابی
۱۶۰.....	ه) رویکردهای آینده‌پژوهی جرم‌یابی
۱۶۱.....	۱) رویکرد تحلیل جرم در جرم‌یابی
۱۶۳.....	۲) رویکرد تصویرپردازانه در جرم‌یابی
۱۶۶.....	و) عناصر تأثیرگذار بر آینده‌پژوهی جرم‌یابی
۱۶۶.....	۱) شگفتی‌سازها
۱۶۷.....	۲) روندها و رویدادهای آینده جرم‌یابی
۱۶۸.....	۳) پیچیدگی جرایم

بخش سوم: پیشران‌ها (مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر جرایم آینده).....	۱۷۱
مقدمه.....	۱۷۱
(۱) جهانی شدن.....	۱۷۱
توجهات جهانی شدن جرم‌شناسی.....	۱۷۳
(۱) ناکارآمدی مطالعات جرم‌شناختی در سطح ملی.....	۱۷۴
(۲) تحول در متغیرهای مطالعات جرم‌شناسی.....	۱۷۴
جرم سایبری و جهانی شدن.....	۱۷۵
قاچاق مواد مخدر و جهانی شدن.....	۱۷۷
قاتل لحه جهانی شدن.....	۱۷۸
(۱) ویرد جرایم اجتماعی.....	۱۷۸
شه‌نشینی و ماشه‌نشینی.....	۱۸۰
(۳) فناوری.....	۱۸۱
(۴) مواد مخدر روانگردان.....	۱۸۵
(۵) جرایم فضای مجازی.....	۱۹۹
بخش چهارم: آینده پژوهی جرم.....	۲۰۷
مقدمه.....	۲۰۷
چرا پس‌نگری از آینده به امروز؟.....	۲۰۷
مراحل آینده پژوهی جرم.....	۲۱۱
آینده پژوهی جرم‌یابی.....	۲۱۳
الف) آینده پژوهی عملیاتی (تاکتیکی) جرم‌یابی.....	۲۱۳
ب) آینده پژوهی راهبردی جرم‌یابی.....	۲۱۷
منابع و مآخذ.....	۲۲۳

پیشگفتار

حضرت علی (ع) در بخشی از خطبه ۲۸ آن گونه که در کتاب شریف نهج البلاغه آمده است می فرماید: «آگاه باشید، امروز روز تمرین و آمادگی و فردا روز سابقه است پاداش برندگان بهشت و کیفر عقب ماندگان آتش است».

انسان ها پس از جنگ جهانی دوم و آشکار شدن این واقعیت که رشد علم و فناوری، تغییرات شگرفی به هم راه دارد و تغییرات کوچک، پیامدهای بزرگی ایجاد می کنند، در پی شناسایی و به کارگیری ابزارهایی برآمدند که از غافلگیری و شگفت زدگی در برابر طوفان سهمگین تحولات جلوگیری کنند. یکی از این ابزارها، آینده پژوهی بود که از دهه ۱۹۵۰ میلادی به اندیشکده ها و مراکز سیاست گذاری راه یافت، آینده پژوهی دانشی است که به انسان می آموزد در مصاف با آینده مبهم پیش رو چگونه از کمترین زیان برخوردار شود و بیشترین منفعت را به دست آورد؛ آینده پژوهی معادل و انگلیسی Futures Studies است و شامل طیف وسیعی از روش شناسی ها است که به نای تصور فقط یک آینده، به چندین آینده متصور مبادرت می شود. آینده هیمی که تحت عناوین مختلفی مثل آینده ممکن، محتمل و مطلوب شناخته می شوند. به عبارت دیگر، آینده پژوهی انسان را در مسیر آینده همراهی می کند و او را در برابر هر رویداد غیرمنتظره آماده می سازد، به طوری که معماری هوشمندانه آینده را ترسیم کند و آینده را آن گونه که مطلوب ما است، بسازد.

مأموریت‌هایی که ناجا با آن روبرو است، جامعه و اجتماعی که در آن خدمت می‌کند، منابع انسانی که استخدام می‌کند، ساختارها و تکنیک‌هایی که در کار خود استفاده می‌کند و در نهایت اثربخشی تلاش‌های پلیس مؤلفه‌هایی هستند که به سلامت و امنیت آینده جامعه شکل می‌بخشند و لذا از اهمیت بسیار بالایی برخوردارند و ما باید بتوانیم گستره‌ای از رویدادها و روندهایی که ممکن است به آینده امنیت تأثیرگذار باشند، بشناسیم و آن‌هایی که احتمال ظهورشان زیاد است را شناسایی و در نهایت بتوانیم آینده مطلوبمان را توصیف کنیم. بر همین اساس این سؤال پیش می‌آید که کاربرد آینده پژوهی جرم‌یابی چیست؟

بنابراین گام نخست ورود آینده پژوهی به هر عرصه‌ای ترویج آن و ایجاد فرهنگ آینده‌پژوهی است. توجه به آینده در سطوح گوناگون آن است و ایجاد این باور که با اقدامات هدفمند جمعی و طراحی و واکنش‌های هوشمندانه به منظور همگرایی راهبردی، ای جرم‌یابی و کشف علمی جرایم و در نهایت ترسیم افق چشم‌انداز جرم‌یابی می‌تواند معنی‌شود و آینده پژوهی به ما کمک می‌کند تا با برنامه‌ریزی و آمادگی کامل، گام‌هایی فراتر از تعاریف، اصطلاحات، تکنیک‌ها و روش‌های متعارف را انجام دهیم و تصمیم‌ها و برنامه‌ریزی‌های درستی در حوزه جرم‌یابی کشف جرایم آینده بگیریم.

بر همین اساس یکی از مهم‌ترین کاربردهای آینده پژوهی در قلمرو فعالیت‌های جرم‌یابی کمک به شناخت عواملی است که می‌تواند در پیشگیری از وقوع جرم و همچنین کشف علمی جرایم مؤثر باشند، آینده پژوهی در شناخت روندهای جاری و آینده مؤثر بر جرایم کمک زیادی می‌کند و می‌توان با استفاده از آینده پژوهی، آینده برنامه‌های پیشگیری از وقوع جرم و کشف جرم را ترسیم کرد، در آینده پژوهی جرم‌یابی به پرسش‌هایی از این دست پاسخ داده می‌شود که آینده جرایم چگونه و تحت تأثیر چه عواملی شکل می‌گیرد؟ ماهیت و نوع جرایم آینده چگونه خواهد بود؟ پلیس در آینده با چه محیطی روبرو خواهد شد؟ روندهای کلیدی آینده برای

واحدهای جرم‌یابی و پیامدهای این روندها بر کشف جرایم چگونه خواهد بود؟

این گونه پرسش‌ها، با توجه به پیچیدگی‌های محیطی و سرعت تغییر و تحولات، پاسخ‌هایی قطعی نخواهند داشت با وجود این، اندیشیدن به آن‌ها و یافتن پاسخ‌های احتمالی می‌تواند به انجام بهتر فعالیت‌های جاری و آینده پلیس و کتبت جرم کمک قابل توجهی کند. جمع‌بندی فعالیت‌هایی که تاکنون توسط پژوهشگران و مطالعات جرم‌یابی صورت گرفته مبین این حقیقت است که سه کلان‌مسئله در آینده ما را با آن‌ها روبرو می‌سازد: ۱- روند پیشرفت دانش و فناوری‌های پلیسی و کشف جرم، ۲- روند پیچیدگی و تکامل جرایم و شیوه‌های کشف آن‌ها، ۳- در نهایت روند تکامل پلیس در مقام یک نهاد اجتماعی.

طبیعی است به دست آوردن تصویری روشن از آینده جرایم، مدیریت بر جرایم آینده، نیازمند آگاهی واقع‌بینانه از این کلان‌روندها و ریزروندهای مرتبط با آن است.

هدف نهایی در این کتاب آن است که علاوه بر توجه به مطالب علمی، از میان انبوه گفته‌های موجود، مستدل‌ترین و غنی‌ترین مباحث را سازمان‌دهی کند و از درون آن‌ها به نگرشی جدید از آینده‌پژوهی جرم‌یابی برسد؛ بنابراین، با هدف فوق اقدام به تدوین کتابی در چهار فصل به عنوان «آینده‌پژوهی جرم‌یابی» شد. در خاتمه، بر خود لازم می‌دانم از دکتر ابراهیم حاجیان که قبول زحمت فرمودند و کتاب را مورد بازخوانی قرار دادند، از ارائه طریق این اثر به فرزانه و گرمی در تدوین بهتر این اثر تشکر و قدردانی کنم، منت دار لطف بی‌دریغ و دانش عمیق این استاد گرانقدر هستم.

بهمن احسانی

عضو هیأت علمی دانشگاه علوم انتظامی امین